

– систематизація досвіду державного управління та бізнес-практики щодо продовольчої безпеки та сталого функціонування продовольчих систем різних країн;

– передача знань, технологій досліджень та навчання на платформах університетів з метою імплементації в українських агропродовольчих та технологічних університетах;

– експеримент по імплементації інноваційних технологій навчання та досліджень в ДБТУ зі створенням технопарку БІОТЕХ та фабрики-лабораторії-виставки харчових інновацій;

– трансформаційне моделювання навчально-науково-виробничих кластерів по вирощуванню, переробці та торгівлі продовольством на основі кампусів ДБТУ, дослідних виробництв та баз практики інноваційного бізнесу.

Учасниками проекту можуть стати європейські та українські університети загального та технологічного профілю (що мають досвід досліджень та навчання у агросекторі, харчових технологій, продовольчій торгівлі, ресторанному господарству, тощо).

Такий проект міждисциплінарних досліджень продовольчих систем відповідає змісту та пріоритетам європейських програм і стосується таких важливих destинацій продовольчого кластеру: їжа, біоекономіка, продовольчі ресурси, агрокультура та довкілля, здоров'я та харчування.

Проект сприятиме післявоєнному відновленню українських університетів, впровадженню передових навчально-дослідницьких інновацій, розширенню агропродовольчих знань та сталого розвитку продовольчих систем.

УДК: 631.332.1

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВІТЧИЗНЯНОГО АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бабан Т.О., кандидат економічних наук, доцент,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Кулик А.Д., здобувач вищої освіти,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Аграрний сектор залишається важливою складовою економіки України, економічний потенціал якого зазнає вагомих втрат в результаті військових дій, розпочатих 24 лютого 2022 року РФ.

Останні 10 років економічний потенціал галузі динамічно розвивався. ВВП сільського господарства зріс з 189405 млн грн у 2010 р. до 1366456 млн грн у 2021 р. Валова додана вартість збільшилась з 82948 млн грн у 2010 р. до 580519 млн грн у 2021 р. Експорт сільськогосподарської та продовольчої продукції з 2010 по 2021 рр. зріс майже в 2,8 рази – з 9936 до 27709 млн дол США. Валовий збір зернових та зернобобових культур в період 2010-2021 рр. збільшився з 39,3 до 86,0 млн тон, тобто в 2,2 рази [3].

Збільшення валових зборів зернових культур дозволило Україні посісти лідируючі місця серед світових експортерів: друге місце у світі за обсягом поставок ячменю, четверте – за експортом кукурудзи, п'яте – за експортом пшениці.

20 років тому Україна «годувала» лише 40 млн людей у світі. До війни ж внесок України оцінювався як еквівалентний харчуванню близько 400 млн людей. Тобто економічний потенціал українського сільського господарства давав можливість забезпечувати не тільки національну продовольчу безпеку, але й світову.

Розглядаючи економічний потенціал з теоретичної точки зору, необхідно зазначити, що він має структуру, яка включає в себе ресурсно-виробничу складову, управлінську складову, та складову що втілює в собі потенціал збуту на внутрішньому та зовнішньому ринках. Економічний потенціал сільського господарства можна визначити як сукупність ресурсно-виробничих, інноваційно-інноваційних, управлінських та маркетингових можливостей галузі для здійснення економічної діяльності при найбільш ефективному їх використанні за існуючого рівня розвитку науково-технічного прогресу.

Оцінюючи вплив війни на галузь, на поточний стан її економічного потенціалу, можна сказати, що війна торкнулась всіх його складових без виключення. Так, після восьми місяців повномасштабної війни РФ проти України, збитки аграрного сектору України оцінювались у 6,6 млрд дол. США, або майже 23 % від всієї вартості активів сільського господарства. Основна частина цих збитків пов'язана з пошкодженням сільськогосподарських угідь (мінне забруднення та пряме фізичне пошкодження), неможливістю зібрати врожай (50 % у структурі пошкоджень), на другому місці пошкодження сільськогосподарської техніки (22% у структурі пошкоджень), на третьому місці втрати готової продукції через знищення сховищ та складів (14 % у структурі пошкоджень), четверте місце – зерносховища та склади (6 % у структурі пошкоджень), п'яте місце – втрати факторів

виробництва та загибель сільськогосподарських тварин (по 3 % у структурі пошкоджень), шосте місце – пошкодження багаторічних насаджень (2% у структурі пошкоджень) [1].

Непрямі втрати, які враховують недоотриманий дохід від зменшення кількості виробленої продукції та додаткові витрати, які виробники змушені нести через війну сягнули 34,25 млрд дол. США [2]. Розглядаючи структуру непрямих втрат за категоріями, найбільша питома вага приходить на втрати із-за зниження внутрішніх цін на експортно-орієнтовані культури (54% у структурі непрямих втрат), наступна група – втрати через зниження виробництва сільськогосподарських культур у 2022 р. (34% у структурі непрямих втрат), третя група – втрати від зниження виробництва озимих культур (9 % у структурі непрямих втрат), четверта група – втрати від здорожчання факторів виробництва (2% у структурі непрямих втрат), п'ята група – втрати від зменшення виробництва продукції тваринництва (1% у структурі непрямих втрат).

Заміновані сільськогосподарські угіддя потребують розмінування, вартість якого оцінюється в 436 млн дол. США. Вартість відновлювальних робіт, включаючи рекультивацию та вирівнювання поверхні сільськогосподарських земель, оцінюється в 39,6 млн дол. США.

Значних пошкоджень зазнала іригаційна інфраструктура, орієнтовна вартість заміни та ремонту якої оцінюється в 225 млн дол. США.

Сільськогосподарська техніка та обладнання зазнали пошкоджень в результаті обстрілів, авіаударів та бойових дій, навмисного виведення з ладу. Значна частина техніки була викрадена. Орієнтовна вартість заміни та ремонту пошкодженої сільськогосподарської техніки становить 926,1 млн дол. США.

Пошкоджень зазнали зерносховища: традиційні амбари, бетонні та металеві силоси. Оціночний обсяг сховищ, що були частково або повністю пошкоджені сягає 3,9 млн тон. Вартість ремонту та заміни втрачених потужностей оцінюються в 272,2 млн дол. США.

До закінчення війни неможливо точно розрахувати обсяг пошкоджень, котрих зазнав український агросектор. На територіях, які ще знаходяться під окупацією, точні обсяги втрат будуть визначатись після їхньої деокупації та завершення бойових дій.

В результаті значних пошкоджень виробничої інфраструктури сільськогосподарських товаровиробників, неможливості обробляти

значні площі сільськогосподарських угідь, в 2022 р. порівняно з 2021 р. виробництво сільськогосподарської продукції зменшилось більш ніж на чверть. А в 2023 р., за оцінками науковців Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», обсяги виробництва валової продукції сільського господарства можуть зменшитися проти 2022 р. на 2,1 %.

В сезоні 2022-2023 р. близько 24 % земель не будуть засіяні українськими господарствами – це майже 7 млн га.

За попередніми прогнозами Міністерства аграрної політики та продовольства, врожай зернових та зернобобових у сезоні 2023 року може скоротитися до 44,3 млн тонн проти 53,1 млн тонн у 2022 році. А у 2022 р. врожаю зернових та зернобобових культур отримано на 38 % менше ніж у 2021 р.

Проблеми з логістикою – блокуванням портів для експорту сільськогосподарської продукції (до вторгнення більше 90% зернових та олійних культур експортувалося морським шляхом), призводять до змін у структурі посівів. Товаровиробники планують скоротити посіви пшениці та кукурудзи та збільшити посіви сої, соняшнику, ріпаку.

Війна призвела до зниження економічного потенціалу вітчизняного сільського господарства, відкинувши його розвиток на декілька років назад. На відновлення необхідні роки та значна кількість інвестицій.

Можливо, деякі товаровиробники припинять свою діяльність, а деякі – диверсифікуються, будуть розвивати переробку для більш якісного задоволення внутрішнього попиту на агропродовольчу продукцію та нових експортних напрямків. В будь якому випадку, вітчизняні аграрії показали свою стійкість і до військового ризику.

Бібліографічний список:

1. Огляд збитків від війни в сільському господарстві України. Другий випуск. KSE Center for Food and Land Use Research. URL: <https://kse.ua/ua/oglyad-zbitkiv-ta-vtrat-v-apk/>

2. Огляд збитків від війни в сільському господарстві України. Непряма оцінка пошкоджень. KSE Center for Food and Land Use Research. URL: <https://kse.ua/ua/oglyad-zbitkiv-ta-vtrat-v-apk/>

3. Сільське господарство України 2021 рік. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. 2022. 220 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm